

УДК 37 (09) (477)

Подчерняєва Н.Д.

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЄВРОКЛУБІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті представлено різні класифікаційні підходи до періодизації дитячого руху. Здійснено характеристику й визначено особливості впливу клубів інтернаціональної дружби на виникнення євроклубів. Визначено сутність євроклубу загальноосвітнього навчального закладу як різновиду дитячого громадського об'єднання, діяльність якого ґрунтується на принципах добровільності та особистісної орієнтації, здійснюється у навчальний та позанавчальний час з метою самореалізації особистості старшокласника, формування його активної життєвої позиції, виховання культури міжнаціонального спілкування та залучення до практичної участі в європейських ініціативах. З'ясовано, що врахування історичного досвіду дитячого та молодіжного руху має наукове та практичне значення для ефективної реалізації його в нових соціокультурних умовах.

Ключові слова: євроклуб загальноосвітнього навчального закладу, дитячий та молодіжний рух, дитяче громадське об'єднання, клуб інтернаціональної дружби.

На сучасному етапі реформування освіти актуальними стають пошуки ефективних форм виховання учня як громадянина, життєво і соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях. Однією з таких форм є євроклуб загальноосвітнього навчального закладу.

Серед сучасних українських дослідників молодіжної проблематики вагомий внесок зробили О. Балакірева, В. Бебик, М. Головатий, В. Головенько, І. Демченко, Н. Комарова, О. Корнієвський, В. Кулик, М. Пашков, В. Перебенесюк, М. Перепелиця, В. Ребкало, В. Рябіка, В. Соколов, Л. Сокур'янська, Н. Черниш, В. Єленський, В. Якушик, О. Яременко.

Практичні поради щодо організації діяльності євроклубу загальноосвітнього навчального закладу надано в публікаціях Б. Бабаджаняна, В. Брущенко, Р. Димека, А. Кирпи, П. Кендзьори, Ю. Лобурця, Л. Паращенко. Проблеми формування активної особистості в умовах радянської школи вивчали І. Верба, Л. Куц, О. Лях, З. Шнекендорф; діяльність дитячих громадських об'єднань – К. Вощенко, І. Ісаєв, С. Максимюк, Т. Окушко, О. Пащенко, В. Сластьонін, Н. Чиренко, Є. Шиянов та ін..

За наявності значної кількості досліджень участі молоді у громадському житті, діяльності дитячих та молодіжних організацій та рухів, питання становлення та розвитку євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів залишається малодослідженим.

Метою статті є вивчення передумов, що сприяли виникненню євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів, визначення мети та принципів їхньої діяльності.

Серед науковців немає єдиної думки щодо систематизації історіографічної та джерельної бази дослідження, належності дитячого руху до молодіжного як його складової, визначення вікових меж членів дитячих громадських структур, періодизації розвитку вітчизняного дитячого руху.

Деякі вчені виділяють два підходи до періодизації дитячого руху. Перший підхід базується на історії держави, тих явищ, які впливали на розвиток дитячого руху (І. Гордін, Л. Алієва, В. Кудінов, І. Руденко). Другий – базується на процесі інституалізації діяльності дітей та підлітків, формах їхнього об'єднання (Т. Трухачова, О. Кирпичник).

Дослідники українського дитячого та молодіжного руху В. Головенько, О. Корнієвський виокремлюють такі основні періоди:

- перший – період зародження українського молодіжного руху: з кінця XVI ст. (поява перших молодіжних об'єднань, діяльність яких пов'язана з церковними братствами) до кінця XIX ст. (активна діяльність гуртків, громад української молоді, студентських земляцтв);

- другий (для Радянської України – з початку XX ст. до середини 20-х років XX ст.; для Західної України – з початку XX ст. до кінця 20-х років XX ст.) – період становлення і масового розвитку різноманітних громадських структур дитячого та молодіжного руху;

- третій (для Західної України, Буковини та Закарпаття – з середини 20-х років XX ст. до середини 80-х років XX ст.; для УРСР – з початку 40-х років XX ст. до середини 80-х років XX ст.) – період діяльності в дитячому та молодіжному русі лише двох організацій – комсомольської та піонерської, які виконували роль громадської молодіжної та дитячої організації, філії комуністичної партії та здійснювали державні функції;

- четвертий (з середини 80-х років XX ст. і донині) – період відродження в українському дитячому та молодіжному русі різноманітності громадських об'єднань, становлення державних структур, що займаються створенням та реалізацією молодіжної політики, упровадженням необхідної правової бази розвитку молодіжного та дитячого руху [1].

К. Плоский, враховуючи періодизації історичного розвитку дитячого та молодіжного руху на Україні, яка закінчується 2000 роком у багатьох дослідників, пропонує власну періодизацію:

«I – етап «зародження» (кінець 80-х – сер. 90-х років XX ст.) – виникнення організаційно-правових форм діяльності новітнього вітчизняного молодіжного руху (поява перших активістів, що шукають нові моделі лідерства у молодіжному середовищі; формуються базові ціннісні орієнтири молодіжних об'єднань);

II – етап «політизації» (середина 90-х років XX ст. – 2004 р.) – включення молодіжного руху до політичного життя країни, поглиблення співпраці з політичними партіями, долучення до виборчого процесу, участь у масових політичних виступах та акціях; зміна лідерів у молодіжному середовищі;

III – етап «диференціації» (2004-2008 рр.) – організаційне становлення молодіжних організацій, поява нових форм молодіжної активності, зростання неформальної складової молодіжного руху» [9, с. 36].

Передумовами становлення і розвитку євроклубів варто розуміти сукупність факторів, які безпосередньо впливали на процес зародження та становлення євроклубів: 1) зародження та становлення інтернаціонального виховання в клубах інтернаціональної дружби (кінець 50-х років ХХ століття); 2) розвиток та розширення мережі клубів інтернаціональної дружби (60-ті – початок 80-х років ХХ століття); 3) залучення дітей до міжнародної діяльності в умовах дитячого громадського об'єднання (80-ті – початок 90-х років ХХ століття).

Практичною школою демократії для учнів на початку ХХ століття виступає учнівське самоврядування, яке вимагало від особистості соціальної активності й усвідомлення нею власної ролі й значення в житті колективу та суспільства, світу.

Характерні періоди становлення і розвитку учнівського самоврядування в українському шкільництві ґрунтовно окреслив С. Набока [7, с.12]: I - поч. ХХ ст. – лютий 1917 р.; II – 1917-1931 рр.; III – 1931-1958 рр.; IV – 1958-1978 рр.; V – 1978-1991 рр.; VI – 1991-2000 рр.; VII – прогнозований. Дитяче самоврядування набувало найбільшого розвитку в період становлення демократій. У таких суспільствах самоврядування виконувало функції соціалізації, громадянського виховання, розвивало уміння визначати форми та способи участі особистості в житті колективу та суспільства.

Сьогодні зростає інтерес до учнівського самоврядування, воно набуває більш глибокого, партисипативного характеру.

Узагальнений особистий досвід доводить, що школа сьогодні має орієнтуватися на проголошені загальноновизнані загальнолюдські та національні цінності. Завдяки самоврядуванню у школі створюється певна життєздатна система, яка може працювати на майбутнє суспільства. Потрібно лише дати дитині відчути, що її школа є найкращою і що вона сама причетна до її творення.

Відмовившись від старих догм та стереотипів, з нових ідеологічних позицій та цінностей демократичного суспільства необхідно осмислити прийнятність ідей учнівського самоврядування для сучасної школи й визначити його місце та роль в організації навчально-виховного процесу.

Потреба сучасної шкільної практики у використанні ефективних виховних технологій змушує використовувати нові форми учнівського самоврядування. Це вимагає застосування перспективних виховних технологій, які зумовлюють відтворення моделей та зразків поведінки, характерних для демократичного суспільства.

Передували створенню нинішніх євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів такі дитячі громадські об'єднання, як клуби інтернаціональної дружби (КІД), які існували наприкінці 50-х років ХХ століття практично при всіх навчальних закладах і палацах піонерів, метою яких були як контакти з однолітками в межах Радянського Союзу, так і за його межами.

Переосмислення досвіду роботи клубів інтернаціональної дружби стане у нагоді в роботі сучасних євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів з виховання старшокласників у дусі толерантності, позитивного ставлення до

диференційованого культурного середовища, культурної ідентифікації особистості, поваги до Батьківщини, незалежно від національної чи релігійної приналежності.

Зародження та становлення інтернаціонального виховання в клубах інтернаціональної дружби сягає кінця 50-х років ХХ століття, розвиток та розширення мережі клубів відбувалось у 60-х – початку 80-х років; залучення дітей до міжнародної діяльності в умовах дитячого громадського об'єднання почалось у 80-ті – початок 90-х років.

Аналіз літературних джерел [5; 8; 10; 13] свідчить про те, що КІДи були осередками інтернаціонального виховання школярів, але їх робота не була позбавлена і певних недоліків. Так, автори вказують на відсутність цілеспрямованої роботи по формуванню в учнів основних політичних та інтернаціональних понять, недостатнє врахування вимог інтернаціонального виховання і загальних виховних завдань у роботі клубу, часткове неврахування специфіки віку школярів, їхніх індивідуальних особливостей, інтересів та запитів і, як результат, використання більш «дорослих» форм роботи з молодшими школярами, з одного боку, та заниження можливостей старших школярів, обмеження їхньої самостійності, з іншого.

Інтернаціональне виховання, як і виховання в цілому, спиралось на комплексний підхід: єдність змісту та відповідних форм і методів роботи; єдність та координація зусиль освітнього закладу, дитячої та молодіжної організації, сім'ї, громадських організацій; єдність та цілеспрямованість даної роботи в процесі навчання, позакласної роботи та організації суспільно корисної діяльності.

Клуби інтернаціональної дружби проводили заходи, які сприяли усвідомленню національної політики Батьківщини, ознайомленню із країнами соціалістичної співдружності, розкриттю сутності расової дискримінації, порушення свободи і прав людини. Серед найпоширеніших форм роботи у клубах була організація листування із однолітками з різних країн. Подібне листування мало на меті встановлення контактів та пошук друзів із дружніх держав, більш глибоке знайомство з політичним устроєм цих держав, їх культурою, традиціями та побутом, мовою, що розвивало світогляд та формувало життєві позиції.

Таким чином, залучення дітей до міжнародної діяльності в умовах клубів інтернаціональної дружби як дитячих громадських об'єднань сприяло усвідомленню рівності народів та необхідності злагоди в багатокультурному соціумі.

Зі зміною політичної ситуації, розпадом СРСР, створенням нових держав із числа колишніх радянських республік, клуби інтернаціональної дружби припинили своє існування.

Наприкінці 1990-х – початку 2000-х років в окремих навчальних закладах спостерігається нова хвиля відродження подібних до клубів інтернаціональної дружби дитячих громадських об'єднань – шкільних європейських клубів або євроклубів.

У цей час постала проблема департизації української освіти, декомунізації української школи. Україна та інші посттоталітарні країни успадкували таку ситуацію, коли не було ні одного покоління, яке мало б практичний досвід

демократії і яке могло передавати його від покоління до покоління. Виникла необхідність вчити дітей толерантному ставленню до іншої поведінки, іншого мислення, інших поглядів, інших виборів свого життєвого шляху. Тому, на думку П. Полянського, європейські студії – це, в першу чергу, спілкування. Спілкування людей з різними поглядами на різні речі [11].

Поняття «євроклуб» має такі визначення: 1) це центри діяльності у сфері європейської освіти [2]; 2) «об'єднання групи однодумців, які зацікавлені європейською тематикою, поглиблюють свої знання про Європу та європейську інтеграцію і поширюють інформацію, що стосується цієї теми, у навчальному закладі та місцевій громаді» [3, с.6-7]; 3) форма організації молоді, що сприяє творчій реалізації її членів, залученню молоді до участі в європейських ініціативах, інформуванню з питань європейської інтеграції, громадянській освіті та громадській діяльності молоді [12]; 4) «різновид дитячого громадського об'єднання, діяльність якого ґрунтується на принципі добровільності та реалізується у позаурочний час з метою полікультурного виховання школярів» [4, с. 46]; 5) «це форма співпраці вчителів і учнів, яка охоплює різноманітні сфери і спрямована на вивчення європейських цінностей та виховання лідерських якостей у молоді, а також поглиблення їх знань про Європу, європейську інтеграцію країн, історію, географію, культуру, мистецтво, науку» [6, с.10]; 6) ефективна форма самоорганізації учнів, яку об'єднує ідея євроінтеграції, нова форма спілкування вчителів-координаторів та учнів [5].

У дослідженні будемо розглядати євроклуб загальноосвітнього навчального закладу як різновид дитячого громадського об'єднання, діяльність якого ґрунтується на принципах добровільності та особистісної орієнтації, здійснюється у навчальний та позанавчальний час з метою самореалізації особистості старшокласника, формування його активної життєвої позиції, виховання культури міжнаціонального спілкування та залучення до практичної участі в європейських ініціативах.

Ідея створення шкільних європейських клубів належить Маргариті Белард – національному координатору програми «Європейський вимір в освіті» (Португалія, 1972 рік). У 1991 році шкільні європейські клуби були зареєстровані офіційно завдяки професору та декану політехнічного університету міста Ноттінгем Гордону Беллу. У 1992 році такі клуби починають створюватися в Польщі, де на сьогодні їх нараховується вже близько двох тисяч. Перші українські євроклуби були засновані в 1995 році за прикладом подібних організацій в Європі. За даними блогу «Євроклуби в Україні», станом на 2009 рік в Україні молодь у віці від 11 до 18 років об'єднана діяльністю 725 шкільних євроклубів.

Реальну підтримку розвитку євроклубів в Україні надають Міжнародний фонд «Відродження», Польсько-Американсько-Українська Ініціатива про Співпрацю (ПАУСІ), Фонд ім. Стефана Баторія, Міністерство закордонних справ Польщі. Однак євроклуби в переважній більшості випадків залишались сам на сам зі своїми проблемами, відсутністю інформації, ресурсів, досвіду, підтримки тощо. Постійної мережевої діяльності євроклубів не було. Позитивним явищем останнього часу є поява мереж євроклубів в областях, на підставі досвіду яких розвивається всеукраїнська мережа європейських клубів.

Згодом Представництво Європейської Комісії в Україні проголошує свою підтримку євроклубам в усій Європі як основному інформаційному каналу Єврокомісії, що спрямований на молодь. Міністерство освіти і науки України було зобов'язане з 2004 року сприяти створенню євроклубів при навчальних закладах згідно з Державною програмою інформування громадськості з питань європейської інтеграції на 2004 - 2007 роки (згодом було додано Держкомтелерадіо, на підтримку 2атлантичних клубів»).

Інформація про діяльність Євроклубів висвітлюється в Інтернет-виданнях, у періодичних виданнях регіонів України та зарубіжжя тощо. Майданчиком для спілкування євроклубівців слугує сайт «Євроклуби в Україні» (www.euroclubs.org.ua), де публікуються новини про діяльність євроклубів, обговорення їх ініціатив, обмін досвідом тощо.

Метою діяльності євроклубу загальноосвітнього навчального закладу, на думку П. Кендзьора [3], є сприяння процесам євроінтеграції; розширення знань про Європу, країни Європейського Союзу; сприяння вихованню європейської свідомості, пропаганда спільних європейських цінностей; налагодження співпраці української молоді з ровесниками з інших країн Європи; вироблення нового стилю відносин, поведінки, мислення та підготовка молоді до життя в об'єднаній Європі.

Основними принципами діяльності євроклубу загальноосвітнього навчального закладу мають бути принцип загальної рівності; взаємодопомоги; самореалізації особистості; пізнавальної активності та творчості; особистісної орієнтації; культурної доцільності; включеності дітей в соціальні відносини; принцип взаємозв'язку педагогічного управління і дитячого самоуправління [11].

Таким чином, дослідження передумов становлення та розвитку євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів є актуальною проблемою для розвитку теорії і практики виховання учнів. Урахування історичного досвіду дитячого та молодіжного руху має наукове та практичне значення при обґрунтуванні виховного потенціалу євроклубу загальноосвітнього навчального закладу та визначенні шляхів його ефективної реалізації в нових соціокультурних умовах. Стає зрозумілим, що від формування світоглядних орієнтацій молодих людей залежить майбутнє України. А вибір таких орієнтацій залежить не тільки від виховання, але й від державної й громадської політики, підтримки та допомоги молодіжному руху в його розвитку й становленні.

У подальших дослідженнях планується провести моніторинг соціально активних євроклубів загальноосвітніх навчальних закладів України, виявити наявні проблеми, проаналізувати види та напрями діяльності євроклубів, перспективи їх розвитку.

Використана література:

1. Головенько В. А., Корнієвський А.О. *Український молодіжний рух: історія та сьогодення*. – К.: Наукова думка, 1994. – 111 с.
2. *Євроклуби в Україні [Електронний ресурс]*/ Режим доступу: <http://www.euroclubs.org.ua/p/blog-page.html>

3. Євроклуби в Україні: організація роботи та успішний досвід. Методичний посібник / За ред. Кендзьора П.І. – Львів: ЗУКЦ, 2008. – 56 с.
4. Курпа А. В. Полікультурне виховання старшокласників у діяльності Євроклубу загальноосвітнього навчального закладу // дис. на здобуття канд. пед. наук: 13.00.07 / Національна академія педагогічних наук України, Інститут проблем виховання. – Київ, 2017. – 272 с.
5. Книга вожатого / [упоряд.: А. О. Деркач, Г. П. Чубарова, Л. В. Яшуніна]. – Київ : Молодь, 1986. – 248 с.
6. Луценко С.М., Горон А.В., Каленик О.В. Особливості організації та діяльність Євроклубу в загальноосвітніх навчальних закладах / Методичний посібник для педагогів-організаторів та координаторів євроклубів у загальноосвітніх навчальних закладах. – Суми, 2009. – 42 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ndcsoippo.at.ua/_fr/0/__.pdf
7. Набока Б. С. Розвиток ідей про учнівське самоврядування у вітчизняній педагогічній теорії та практиці: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Б.С. Набока; Центр ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. — К., 2001. — 20 с.
8. Народное образование в СССР [Электронный ресурс] : [текст / под ред. М.А. Прокофьева и др.]. – М. : Просвещение, 1967. – Режим доступу: <http://www.detskiysad.ru/ped/narod.html>.
9. Плоский К. В. Молодіжний громадський рух як чинник державотворення в Україні : дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата наук з державного управління: 25.00.01 / Плоский Костянтин Вікторович. – К., 2009. – 238 с.
10. Представництво Європейського Союзу в Україні [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Київ. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm
11. Рябоконт Л. Євроклубы: новое измерение в образовании [Электронный ресурс]: стаття / Людмила Рябоконт // День. – 2004. – № 203. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/panorama-dnya/evrokлубы-novoe-izmerenie-v-obrazovanii>
12. Українська мережа європейських клубів [Електронний ресурс]: текст // Європейський простір; Портал проєвропейського громадянського суспільства України. – Режим доступу : <http://eu.prostir.ua/in/39901.html>.
13. Шнекедорф З. К. Воспитание юных интернационалистов: Из опыта внеклассной работы : пособие для учителя / Зиновий Карлович Шнекедорф. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1979. – 223 с.

ПОДЧЕРНЯЕВА НАТАЛЬЯ ДМИТРИЕВНА. Предпосылки становления и развития евроклубов общеобразовательных учебных заведений.

В статье представлены различные классификационные подходы к периодизации детского движения. Охарактеризованы и определены особенности влияния клубов интернациональной дружбы на возникновение евроклубов. Определена сущность евроклуба общеобразовательного учебного заведения как разновидности детского общественного объединения, деятельность которого основывается на принципах добровольности и личностной ориентации,

осуществляется в учебное и внеучебное время с целью самореализации личности старшеклассника, формирование его активной жизненной позиции, воспитание культуры межнационального общения и привлечения к практическому участию в европейских инициативах. Установлено, что применение исторического опыта детского и молодежного движения имеет научное и практическое значение для эффективной его реализации в новых социокультурных условиях.

Ключевые слова: детское общественное объединение, детское и молодежное движение, евроклуб общеобразовательного учебного заведения, клуб интернациональной дружбы.

PODCHERNIAIEVA NATALIA. *Development of euroclubs at general educational institutions and its background.*

The article presents classification of different approaches to periodization of children's movement. Characteristics and features of international friendship clubs influence on the emergence of Euroclubs are described. The essence of Euroclub at a comprehensive educational institution as a kind of children's public association, which activity is based on principles of voluntariness and personal orientation, and held in educational and extra-curricular time with the aim of senior pupil's personality self-realization, formation of his/her active life position, education of the culture of interethnic communication and involvement in practical participation in European initiatives. It has been determined that historical experience of children's and youth movement has a scientific and practical significance for its effective implementation in new socio-cultural conditions when taken into account.

Key words: euroclass at general educational institution, children's and youth movement, children's public association, international friendship club.

УДК 37.04:374

Розвадовська Т. В.

НАСТАВНИЦТВО ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

У статті здійснено характеристику й визначено особливості такого педагогічного поняття як наставництво. Розглянуто феномен наставництва в історико-педагогічному контексті: від античних часів до сьогодення. Представлено та проаналізовано основні програми наставництва за якими працює громадська організація «Big Brothers Big Sisters of America» у Сполучених Штатах Америки. Розкрито зміст програм по впровадженню ідеї наставництва в Україні. Деталізовано підходи до значення та впливу особи наставника на формування особистості дитини, її ціннісних орієнтирів. Проаналізовано законодавчі акти України щодо наставництва дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Виокремлено основні проблеми дітей, що виховуються в інтернатних закладах.